

## **Förbud mot köp av sexuell tjänst (SOU 2010:49)**

### **Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, 2010-10-29**

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift det är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor, men också att kvinnors livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Roks verksamhet fokuserar kring tre områden; medlemmar, opinionsbildning och samarbete. Området medlemmar innebär den inåtriktade verksamheten, som bland annat innefattar stöd och service till medlemsjourerna, intern utbildning och erfarenhetsutbyten samt informationsspridning. Opinionsbildning bedrivs genom olika utåtriktade aktiviteter, exempelvis tidningen Kvinnotryck, Roks hemsida, extern utbildning, mediekontakter och konferenser. Den kunskap vi har och sprider kommer dels från kvinnojourernas erfarenheter, dels från aktuell forskning. Under samverkan ingår samarbete och erfarenhetsutbyte med andra ideella och professionella aktörer, både nationellt och internationellt.

#### **Sammanfattande synpunkter**

Roks konstaterar att förbudet mot köp av sexuell tjänst till stora delar har uppfyllt det syfte som lagstiftaren hade när det infördes. "Sexköpslagen" tar ett konkret grepp om det stora samhällsproblem som prostitution är och framhåller på ett förtjänstfullt sätt prostitutionens effekter på såväl samhällelig som individuell nivå. Det är viktigt att även fortsättningsvis ha fokus på båda dessa aspekter.

Av utredningen framgår att det också finns utvecklingsområden när det gäller insatser mot prostitution. Roks föreslår en uppstramning av lagstiftningen bland annat genom ett höjt maxstraff och ett avskaffande av kravet på dubbel straffbarhet. Vi anser också att alla som utnyttjas i prostitution ska få status som målsägande.

Slutligen kan vi konstatera att lagen har haft avsedd normgivande effekt. Som utredningen så väl sammanfattar det: "Den attitydförändring som har skett måste tolkas som att förbudet i sig har haft en betydande normativ effekt vilken, med hänsyn till att stödet för kriminaliseringen är störst bland unga, kan förväntas komma att bestå." (s 125f)

### **Utredningens uppdrag och arbete**

Utredningen har haft som utgångspunkt för sitt arbete att köp av sexuell tjänst fortsatt ska vara kriminaliserat. Roks anser att det är en rimlig premiss, då sexköpslagen har ett brett stöd såväl i politiska församlingar som hos allmänheten.

Roks ser att utredningen har gått igenom ett omfattande material rörande förekomsten av prostitution i Sverige. Det är svårt att få ett exakt grepp om denna, men utredaren har gjort ett gediget arbete med att gå igenom tillgängliga källor. Utifrån detta är det också rimligt att dra vissa slutsatser om lagens effektivitet.

### **Tillämpning av förbudet mot köp av sexuell tjänst 1999-2008**

Roks vill framhålla att prostitution är ett allvarligt samhällsproblem. För att komma till rätta med det krävs stora satsningar på att bevaka sexköpslagens efterlevnad. Som utredaren fått höra från såväl polis som åklagare "beror antalet lagförda sexköpare i första hand på de resurser och instruktioner om prioritering som polismyndigheten får i sitt arbete med sexköpsbrotten" (s 217).

Idag tycks framförallt de som erkänner bli dömda, och därmed komma undan med strafföreläggande och böter. Få fall går till åtal, något som riskerar att urholka lagens normgivande funktion.

En mycket stor del av antalet lagförda sexköpsbrott är koncentrerad till storstadsregionerna. Roks erfarenhet är att prostitution förekommer även i övriga delar av landet och menar att det är problematiskt att detta inte visar sig i kriminalstatistiken. Risken finns att koncentrationen av lagförda till storstäderna beror på skillnader över landet när det kommer till polisens prioriteringar och attityder. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det problematiskt om tillämpningen av lagstiftningen skiljer sig kraftigt åt, beroende på var i landet man befinner sig.

### **Överväganden och förslag**

Som utredningen konstaterar syns förbudet mot köp av sexuell tjänst ha haft god verkan, inte minst när det gäller att minska efterfrågan. Lagens normativa verkan avspeglas också i de attitydförändringar som har skett, särskilt bland den yngre generationen. Roks gläds åt att lagstiftningen idag har ett starkt stöd hos allmänheten. Vi kan dock se några punkter på vilka lagen kan förbättras.

### **Om ett fortsatt socialt arbete**

Prostitution är en komplex företeelse som bottenar i maktrelationer mellan könen. På så sätt påverkar den både den enskilda kvinnans integritet men också samhället i stort. Komplexiteten i problemet gör att samhällets insatser mot prostitution inte kan omfatta endast straffrättslig reglering. Också sociala insatser är nödvändiga, såväl förebyggande som till dem som redan är utsatta. Det sociala arbetet är, och måste få vara, resurskrävande. I detta arbete tror vi att ett nationellt centrum kan bidra med värdefull kunskap.

### **Om ett nationellt centrum**

Roks instämmer i utredningens förslag om att inrätta ett nationellt centrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Sverige är ett föregångsland när det gäller insatser mot prostitution och det vore bra att samla all den kunskap och praktiska erfarenhet som i dagsläget finns utspridd hos till exempel Rikspolisstyrelsen och Prostitutionsenheten i Stockholm.

Ett nationellt centrum kan utgöra en bas för såväl nationell som internationell forskning. Det skulle vara en viktig resurs för att öka kompetensen hos polis och socialtjänst i hela landet och utbilda till exempel blivande poliser.

### **Om en höjning av straffmaximum**

Liksom utredningen menar Roks att det är angeläget att höja straffmaximum för köp av sexuell tjänst till fängelse i ett år, inte minst för att det finns en stark koppling mellan straffvärdet och hur polis och åklagare väljer att prioritera sexköpsbrott.

Att utöka straffskalan får dock ingen effekt om inte domstolarna blir bättre på att använda sig av hela straffskalan. En rimlig ordning vore att normalbrott hamnar i mitten av straffskalan och att det utifrån det finns möjlighet att förhandla straffet uppåt eller nedåt beroende på omständigheter vid det enskilda brottet.

Roks delar även utredningens mening om att inte införa ett grovt brott. Precis som utredningen skriver finns risken att gradindelning ”uppfattas som ett tecken på att den svenska lagstiftningen gör skillnad mellan olika former av sexköp och prostitution” (s 246) och att gradindelningen resulterar i prioriteringar i polisens utredningsarbete liksom i rättsliga värderingar av sexköpsbrottet, som på sikt försvårar ett samlat grepp mot prostitutionshandeln.

### **Om målsägandestatus för den som utnyttjas i prostitution**

Det är viktigt att framhålla prostitutionens verkningar på både individnivå och samhällsnivå. Att se utsatta i prostitution som målsägande kan i viss mån förstärka synen på sexköp som ett brott mot individen, med risk för att prostitutionen som samhällsproblem med sociala och könskulturella dimensioner hamnar i skymundan. Trots detta förespråkar Roks att de som utnyttjas i prostitution ska anses vara målsägande vid köp av sexuell tjänst.

Vi ser stora risker med ett system där status som målsägande ska avgöras från fall till fall. Vem ska göra bedömningen huruvida någon är ”så direkt berörd av brottet att hon eller han bör betros med att utöva den offentliga funktion en strafftalan innebär”? Om utgångspunkten istället är att alla som utnyttjas i prostitution får status som målsägande, kan vi undvika en uppdelning i ”utsatta” och ”icke utsatta”.

Utifrån kvinnojourernas erfarenhet är det också uppenbart att kompetenta målsägandebiträden, förutom att vara ett viktigt stöd för individen, förbättrar kvaliteten på polisutredningar och rättsprocesser. De kan betona aspekter som annars kanske skulle förbises.

### **Om kravet på dubbel straffbarhet**

Roks anser att Sverige ska följa Norges exempel och ta bort kravet på dubbel straffbarhet. Prostitution är ett brott mot en person, oftast kvinna, som befinner sig i ett utsatt läge. Detta utnyttjande är lika förkastligt oavsett om det sker i Sverige eller utomlands. Då många köp av sexuell tjänst äger rum utanför Sveriges gränser menar vi att det är problematiskt att ha en normgivande lag på territoriell grund. Genom att istället göra det möjligt för svensk domstol att döma för sexköpsbrott begångna av

svenska medborgare utomlands, minskas även risken att prostitutionen (närmare bestämt sexköparna) exporteras.

I detta ärende har styrelseledamot Marie Glaas, juris doktor Jenny Westerstrand samt kanslichef Matilda Eriksson varit föredragande. Ordförande Angela Beausang har varit beslutande.

Stockholm 2010-10-25

Angela Beausang  
*Ordförande, Roks*